

A technológia hálójában – a magánjogi jogérvényesítés jelene és lehetséges jövője

Absztrakt: A tanulmány arra a kérdésre keresi a választ, hogy milyen feladatai vannak a bírósági alrendszernek, az igazságszolgáltatásnak a digitális forradalomban. A kérdés az, hogy mi a legfontosabb társadalmi, gazdasági elvárás a 21. század első felében az igazságszolgáltatással szemben.

A kiindulópont az, hogy a polgári eljárásjog alapelvei dogmává merevedtek, és olykor inkább akadályozzák a jogérvényesítést, mint segítenék. A bíróságok működése nehézkes és időigényes, a pertartam nem tervezhető, és a döntés nehezen előrelátható, így, mivel új versenytársak jelentek meg a vitarendezés piacán, a bíróságokat az a veszély fenyegeti, hogy alulmaradnak ebben a versenyben, súlyuk, jelentőségük egyre csökken majd.

A tanulmány második részében a magánjogi jogérvényesítés egy lehetséges jövőképét vázoljuk fel. A kiindulópont itt az, hogy a perek egyre inkább adatalapúvá válnak, részben azért, mert a jogviszonyok is a virtuális térben keletkeznek, részben pedig azért, mert az elbíráláshoz is egyre inkább adatokká kell az információkat alakítani. Bírákra ebben a világban is szükség lesz, de a feladatuk meg fog változni. A bíróság egyfajta *one stop shopként*, általános vitarendező platformként fog működni, amely a bizonyítékokat blokkláncalapon tárolja, és egyre kiterjedtebben használ mesterséges intelligenciát. A fejezet végül néhány példán keresztül a gyakorlati megvalósítás és az erkölcsi dilemmák egy részét is megmutatja.

Tárgyszavak: igazságszolgáltatás funkciója; digitális forradalom; polgári eljárás alapelvei; alternatív vitarendezési fórumok; adatalapú per; idődimenzió a perben; eljárások elhúzódása; papíralapú per; adatalapú per; blokklánc; mesterséges intelligencia a polgári perben; bíró szerepe; online vitarendezés; a bíróság mint platform; COMPAS-rendszer, kínai internetbíróságok

¹ Osztovits András a Károli Gáspár Református Egyetem egyetemi tanára, a Kúria bírása. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán végzett, itt védte meg PhD-dolgozatát is 2005-ben. 2012-ben habilitált a Széchenyi István Egyetemen. Meghívott előadóként polgári eljárásjogot tanított az előbbi és polgári jogot az utóbbi egyetemen. 2010-től a Károli Gáspár Református Egyetem EU-jogi és Nemzetközi Magánjogi Tanszékét vezeti, 2019-től egyetemi tanárként. 2005-től bíró, 2012-től kúriai bíró. Fő kutatási témái: EU-jog hatása a polgári eljárásjogra, nemzetközi polgári eljárásjog. Több mint 140 tanulmány, könyv szerzője, és több kommentár szerkesztője.

Bevezetés

Az igazságszolgáltatással szembeni társadalmi elvárások térben és időben változnak. Az emberiség történelmén végigtekintve mégis kirajzolódik több, a bíróságok működésével szemben szinte mindig jelen lévő állandó elem: lehetőleg minél előbb igazságos (azaz nem önkényes) döntés szülessen, amely végre is hajtható. Ezek közül az időtényező az, ami a társadalmi, gazdasági változásokkal együtt alakul. A középkor időfelfogását még a katedrálisépítők szemlélete jellemezte, akik annak tudatában kezdtek bele munkájukba, hogy annak végét, a kész művet már nem fogják látni. Az ezt követő korok egyik közös élménye az időérzet beszűkülése.² A változások másik jellemzője, hogy amint az egyes találmányoknak köszönhetően egyre kevesebb időt kellett az utazásra, az áruk előállítására, a kommunikáció célba juttatására fordítani, úgy váltak a társadalom tagjai az időtartamok tekintetében egyre türelmetlenebbé.

Ennek a folyamatnak adott új lendületet a 17. századi ipari forradalom mintájára elnevezett, a 21. század elején indult digitális forradalom, amelyben az egyre okosodó eszközök, az azokkal elérhető szolgáltatások alapvetően ártértelemezték az idő fogalmát: elég arra gondolni, hogy ha az okoseszközökre küldött üzenetre nem érkezik percekben belül válasz a címzettől, az már értetlenkedést vált ki, amíg a digitális forradalom előtt, az e-mailek elterjedését megelőzően, a postai levélküldemények esetén elég volt az is, hogyha arra egy hét múlva érkezett válasz.³

Az államnak (a hatalmas ágaknak, alrendszernek, az állami feladatokat megvalósító szolgáltatóknak) fel kell ismernie ezeket a változásokat, meg kell értenie azok indokát, és azokra megfelelő válaszokat kell adnia. Így van ez a talán legösszetettebb, legspeciálisabb állami feladat, az igazságszolgáltatás esetén is, amellyel kapcsolatban a kiinduló kérdés: mi a legfontosabb társadalmi, gazdasági elvárás a 21. század első felében az igazságszolgáltatással szemben, mit kell megőrizni annak az elmúlt évszázadokban kialakult szervezeti-eljárási alapelveiből, hogyan lehet annak szolgáltatásjellegét növelni.

A megváltozott körülmények hatásai a bírászkodás területén egyértelműen megmutatkoznak: évek óta egyre kevesebb ügy érkezik a bíróságokra, míg ezzel párhuzamosan az alternatív vitarendezési platformok és az azokban befogadott jogviták száma gyorsuló ütemben nő. Tanulmányunkban ennek a folyamatnak a „miértjeire” keressük a választ, abból a hipotézisből kiindulva, hogy az igazságszolgáltatás mint

² Az idő fogalmával szinte minden tudományterület foglalkozik, itt csak Søren Kierkegaard 1845-ben megjelent *Az idő bírálata* című tanulmányára utalunk, amelyben a dán filozófus különbséget tett a tényleges időmúlás (objektív idő) és annak emberi érzékelése (szubjektív idő) között. Ugyanaz az időtartam az egyik embernek hosszúnak, a másiknak rövidnek is tűnhet, figyelemmel az adott történéssel kapcsolatos előzetes elvárásaikra is. Brandenstein Béla: *Kierkegaard*. Budapest, Kairosz Könyvkiadó, 2005. 45–52.

³ A 21. század megváltozott szokásaira, elvárásaira lásd Almási Miklós: *Közeli jövőnk és a távoli jelen – a digitális társadalom kritikája*. Budapest, Joshua Könyvek, 2021. 19–47.

állami feladat válaszút elé érkezett: megújul, vagy jelentőségéből folyamatosan veszítve másodlagossá válik az alternatív vitarendezési fórumokhoz képest. Ennek érdekében *A magánjogi jogérvényesítés jelene* cím alatt felvázoljuk a magánjogi jogérvényesítés jelenlegi legfontosabb jellemzőit, hiányosságait. *A magánjogi jogérvényesítés lehetséges jövője* cím alatt a már jelenleg is ismert információs technológiai megoldásokat vizsgáljuk meg abból a szempontból, hogy melyek azok, amelyek már most vagy a közeli jövőben érdemben tudnák növelni az igazságszolgáltatás hatékonyságát, csökkenteni a peres eljárások időtartamát, alkalmazkodva a megváltozott elvárásokhoz és kihívásokhoz. *A kínai bíróságok digitalizációjának tapasztalatai* cím alatt felvázoljuk, hogy hol tart ez a folyamat abban az országban, ahol a leggyorsabban halad az igazságszolgáltatás váltójának átállítása a hagyományos bíróságokról az online bíróságokra: Kína tapasztalatai az európai országok számára is jól hasznosíthatók. Az Összegzésben konkrét javaslatokat fogalmazunk meg, bízva abban, hogy azok további tudományos viták kiindulópontjai lehetnek.

A magánjogi jogérvényesítés jelene

Ebben a fejezetben nem vállalkozhattunk a 21. században ismert összes eljárásjogi szervezeti modell bemutatására, csak – a teljesség igénye nélkül – azokat a közös jellemzőket emeljük ki, amelyek szinte minden fejlett ország igazságszolgáltatási rendszerében megtalálhatók. Elsősorban azokra a nehézségekre, problémákra koncentrálnunk, amelyekre a következő fejezetben bemutatott információs technológiai fejlesztések megoldást jelenthetnek.

Az igazságszolgáltatási, eljárási alapelvek dogmává merevedtek

Az alapelvek kiemelkedő jelentőségűek a jogalkotás és a joggyakorlat számára egyaránt: meghatározzák az igényérvényesítés kereteit (bíróságok szervezeti kérdéseit) és vezérfonalként szolgálnak a tételes eljárásjogi szabályoknak és az azokat értelmező bírósági joggyakorlatnak is. Az alapelvek adják lényegében az igazságszolgáltatás épületének alapját, vázát és tetejét is: a részletszabályoknak az így felépített épületbe kell illeszkedniük.

Az alapelveket a jogforrási hierarchia legmagasabb szintjén lévő normák tartalmazzák és biztosítják: nemzetközi egyezmények, alkotmányok és az eljárási törvények egyaránt körülírják és védik.⁴ A regionális bíróságok és a nemzeti alkotmánybíróságok gyakorlatának köszönhetően ezeknek a tiszteletben tartása olyan mély gyökereket vert a jogászai gondolkodásban, hogy bármilyen szervezeti,

⁴ Tóth J. Zoltán: A tisztességes eljáráshoz való jog elméleti kérdései. In Tóth J. Zoltán (szerk.): *A tisztességes eljáráshoz való jog*. Budapest, Wolters Kluwer, 2021. 15–44.

eljárási modellváltás vagy akár csak jogszabálmódosítás esetén is az első kérdés rögtön az, hogy vajon az új rendelkezés megfelel-e, beilleszthető-e ezen alapveti rendszerbe és keretek közé.⁵ Hiányoznak az igazságszolgáltatás rendszerszintű működésének olyan tartalmú elemzései, amelyek „felhasználói oldalról” közelítik meg az esetleges új eljárás-szervezeti változásokat, azt keresve, hogy azok mennyiben szolgálják a jogalanyok érdekeit, mennyire lesz azáltal „vonzóbb” számukra a bírói út igénybevétele.⁶

A bíróságok működése nehézkes, időigényes

Az előző pontban említett alapelvek feltétel nélküli tiszteletben tartása szükség-szerűen eredményezi a bíróságok előtti peres és nem peres eljárások nehézkességét, időigényességét: ha ugyanis minden egyes garanciális szabályt be kell tartani minden egyes eljárásban, akkor a konkrét jogvitában – az anyagi jogkérdéstől függetlenül – csak egy elhúzódó eljárásban lehet érdemi döntést hozni.

A bírósági eljárások másik sajátossága a szolgáltatás helyhez, épülethez kötöttsége. A törvényes bíróhoz való jog mint az egyik legfontosabb igazságszolgáltatási alapelv megvalósításához kötődő szigorú hatásköri és illetékességi szabályok legfontosabb célja, hogy kiszámítható legyen, melyik bíróság jogosult és köteles eljárni a konkrét jogvitában. Ha mindehhez hozzátesszük azt, hogy minden egyes bíróval szemben alkotmányos követelmény, hogy minden egyes ügyben függetlenül és pártatlanul ítélkezzen, akkor a törvényes bíróhoz való jog jelentéstartalmával kapcsolatban találhatunk egy ellentmondást: van-e jelentősége annak, hogy az adott ügyben egyik vagy másik törvényszék jár-e el, függetlenebbek-e a bírák egyik vagy másik bíróságon, más döntés várható-e itt, mint ott. A felek oldaláról nézve az eljáró bíróság kérdése elsősorban a földrajzi távolságra redukálódik, azaz lehetőség szerint minél közelebb legyen hozzájuk, hogy időben egyre kisebb gondot jelentsen a bírósági épületben való személyes megjelenés. Ennek a szempontnak a fontossága

⁵ Jó példa erre a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (Pp.), amelynek miniszteri indokolása a jogalkotás céljaként rögzíti, hogy az új Pp. megfeleljen a nemzetközi és a nemzeti alkotmányos követelményeknek. Elsősorban a német nyelvű jogirodalomban az egyes forrásoknak már a címe is arra utal, hogy az egyes, információs technológiával összefüggő változások beilleszthetők-e a jelenlegi alapveti környezetbe, lásd például Anne Paschke: *Digitale Gerichtsöffentlichkeit – Informationstechnische Maßnahmen, rechtliche Grenzen und gesellschaftliche Aspekte der Öffentlichkeitsgewähr in der Justiz*. Berlin, Duncker & Humblot, 2018.

⁶ Módszertanilag erre a joggazdaságtan nyújthatna megoldást. Magyar nyelven pár kiváló, anyagi joggal kapcsolatos elemzés (például Szalai Ákos: *A magyar szerződési jog gazdasági elemzése*. Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2013.) már megjelent, az eljárásjog területén ennek egyelőre csak nem magyar (elsősorban angol) nyelvű irodalma van. Ilyen kiváló összefoglaló mű Bruce Harold Kobayashi – Jeffrey S. Parker: *Civil Procedure: General Economic Analysis*. George Mason University School of Law, 2007.

elenyészik, ha az eljárás részben vagy egészen online módon történik, amely esetben a hatásköri-illetékeségi szabályok is részben jelentőségüket veszítik.⁷

Ennél a pontnál érdemes megjegyezni a bírósági szervezetrendszer kérdését, amelyet a legtöbb országban szinte már csak a történeti hagyomány iránti tisztelet tart össze. Általánosságban elmondható, hogy minél kisebb földrajzi kiterjedésű egy ország, annál kevésbé tagolt bírósági szervezetrendszerre van szüksége.⁸

Új versenytársak az igazságszolgáltatás piacán

Jól érzékelhető tendencia, hogy a nagy szolgáltatók, elektronikus kereskedelmi vállalkozások arra törekednek, hogy a saját szolgáltatásaikkal kapcsolatos vitás kérdésekre hatékony és gyors megoldást biztosítsanak, elsősorban saját platformjaikon keresztül intézhető vitarendezési eljárásokkal. Ezek közül kiemelkedik az E-bay és az Alibaba. Ezek a szolgáltatók hamar felismerték, hogy honlapjuk látogatottságát, az általuk nyújtott szolgáltatások igénybevételének számát növeli, ha az ott létrejött szerződésekkel kapcsolatos jogviták rendezésére gyors és hatékony megoldást kínálnak.⁹ Ennek kidolgozásában segítette őket az is, hogy az adott szerződéssel kapcsolatban minden adat rendelkezésükre áll, visszakereshető az adott platformon: mikor, milyen tartalommal, kik között jött létre a szerződés, így a feleknek nem kell a bizonyítékok összegyűjtésével időt tölteniük. Az E-bay-platform fejlesztésének egyik tanulságául szolgált az is, amikor az első verziót évekkel később egy újabb fejlesztés során egyszerűsítették annak érdekében, hogy a feleknek minél kevesebb kérdést kelljen megválaszolniuk, adatot megjelölniük ahhoz, hogy az eljárás elindulhasson. Az egyszerűsítés az igényérvényesítések számának ugrásszerű növekedését hozta, ami arra utal, hogy minél egyszerűbb módon igénybe vehető egy jogérvényesítés, az annál több fél számára válik vonzóvá és elérhetővé.¹⁰

Ezeknek a platformoknak az adataiból, sikereiből sokféle következtetés levonható, amelyek közül az egyik, hogy a feleknek a magánjogi jogvitájuk konkrét megoldására és nem feltétlenül bírósági ítéletre van szükségük. A másik, hogy a jogérvényesítési modellek, szabályok kialakításánál az egyszerűsége, átláthatóságra kell

⁷ Ezt támasztja alá a fizetési meghagyásos eljárás 2009. évi reformjának sikere is, lásd részletesen Molnár Judit: A fizetési meghagyás kibocsátása iránti kérelmek feletti hatósági kontroll terjedelme a jogszabály változások tükrében. *Jogtudományi Közöny*, 69. (2014), 5. 239–247; Molnár Judit: Alternatívák most és a jövőben is? Az egymillió forintot meg nem haladó pénzkövetelések érvényesítése Magyarországon. *Jog, Állam, Politika*, 8. (2016), 2. 151–164.

⁸ Pribula László: A polgári perrendtartás megvalósult hatásköri modelljének értékelése – a történeti fejlődés tükrében. *Jogtudományi Közöny*, 75. (2020), 1. 21–34.

⁹ Ethan Katsh – Orna Rabinovich-Einy: *Digital Justice*. New York, Oxford University Press, 2017. 155–157.

¹⁰ Katsh–Rabinovich-Einy (2020): i. m. 160.

törekedni, azt a nem jogi végzettségű ügyfelek számára érthetővé tenni. A mérce tehát nem a jól képzett jogász, hanem az átlagosan tájékozott ügyfél.

Eltérő feladatok és érdekek a jogász hivatásrendek, az eljárás egyes szereplői között

A polgári peres eljárás jelenlegi modellje nagyon leegyszerűsítve a következő: a bíró feladata a jogvita eldöntése, a jogi képviselő (ügyvéd) feladata minden más: a fél hiányzó jogtudását pótolja, végig gondolja a lehetséges perkimenetelt, pertaktikát, összegyűjti és benyújtja a bizonyítékokat stb. A peres eljárás során a bírónak is vannak a pervittel kapcsolatban különböző feladatai, amely az egyes országok modelljeiben a passzívtól az aktív szerepfelfogásig széles skálán mozog.¹¹ Az eltérő európai modellekben van egy közös pont: a bírónak feladata és jogszabályi kötelezettsége a per észszerű időtartamon belüli befejezése.

Érdekes megfigyelni, hogy a jogi képviselő vonatkozásában ilyen előírás nem szerepel, legfeljebb a jóhiszemű pervitel követelményéből vezethető le hasonló kötelezettség. Az ügyvédi díjazás nem megfelelő szabályozása is a gyors befejezés ellen hat, amely összefüggésnek szintén gazdag jogirodalma van.¹²

A polgári perek egyik jellegadó sajátossága azok kontradiktórius formája, legalább két ellenérdekű fél (felperes, alperes) vitája. A felperes az „ügy ura”, az ő döntésén múlik, hogy indít-e és kivel szemben, milyen követelés iránt pert. Ő a per során mindvégig abban érdekelt, hogy minél kevesebb kötöttség nélkül, minél gyorsabban szülessen meg a jogerős döntés. Hozzá képest az alperes kényszerpozícióban van: kénytelen részt venni a perben, amelynek gyors és hatékony befejezésében kizárólag akkor érdekelt, ha a felperes követelése vele szemben alaptalan. Az alperes speciális perbeli pozíciójára tekintettel biztosítani kell számára, hogy „védekezhessen”, saját érveit, bizonyítékait előterjeszthesse.

Nehezen tervezhető pertartam, nehezen megjósolható érdemi döntés

A büntető tudományok területén általánosan elfogadott tétel, hogy a bűnelkövetéssel, -ismétléssel szemben a legnagyobb visszatartó erő a lelepleződés: minél nagyobb arányban félhet attól az elkövető, hogy elítélik, annál jobban meggondolja, hogy érdemes-e kockáztatnia. Az időbeliségre is igaz, hogy minél közelebb van időben egymáshoz a bűnelkövetés és a büntetés, ez utóbbinak annál nagyobb lesz a visszatartó ereje.

¹¹ Kengyel Miklós: *A bírói hatalom és a felek rendelkezési joga a polgári perben*. Budapest, Osiris Kiadó, 2003. 114–132.

¹² Czoboly Gergely: A polgári perek elhúzódása. In Jakab András – Gajduscheck György (szerk.): *A magyar jogrendszer állapota*. Budapest, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, 2016. 758–776.

Hasonló a helyzet a polgári és azon belül is elsősorban a vagyoni jogvitákban, különösen azokban, ahol az adós tudva és akarva nem fizet, egyedül az időhúzásban, az esetleges végrehajtás alapját képező vagyonának eltüntetésében érdekelt. Ha a polgári per a tartozás lejártához időben minél közelebb, kiszámítható módon és végeredménnyel fejeződik be, úgy ez a tény legalább a megegyezés irányába kényszeríti az adóst is. Az időbeliség, a pertartam a polgári eljárások esetén is kiemelkedő jelentőségű, az a végrehajtás eredményességével egyenesen arányos.¹³

Összefüggés van a pertartam és az adott bíróságra nehezedő ügyteher között: minél leterheltebb egy bíróság, annál inkább növekszik a perek befejezésének határideje. Az eltérő ügyérkezésnek a hatásköri, illetékességi, bírósági szervezeti módosításokkal történő megoldása szinte mindig csak ideiglenes sikereket hoz, és számtalan új nehézséget okoz.¹⁴

Visszatartó erőként hathat a bírósági út igénybevételétől az is, ha az adott jogkérdés, jogvita tekintetében nincs egységes, kiszámítható joggyakorlat. Az egységes joggyakorlat, amely a jogbiztonság egyik sarokköve, kialakítása, megvalósítása jellegzetesen a nemzeti legfelsőbb bíróságok feladata, akiknek erre különböző eszközök, módszerek vannak.¹⁵ Ezekben közös, hogy az idő előrehaladtával egyre több és nagyobb mennyiségű korábbi döntést, iránymutatást kell észben tartani, koherenciáját fenntartani, vagy éppen jogszabályváltozás miatt átvizsgálni. Azokban az országokban, ahol precedens, vagy kvázi precedensrendszer működik, több tízezer határozatból kell kikeresni az irányadó ítéletet, ami – pontos módszertan és technikai segítség nélkül – a humán képességeket meghaladó feladat.

Papíralapú per

Polgári perekben minden papíralapon történik, amiben az sem hozott érdemi változást, hogy a felek és a bíróság közötti kapcsolattartás (kézbesítés) már túlnyomórészt elektronikus úton történik. A bíróknak változatlanul több méter magas irattornyokat kell átolvasniuk egy-egy tárgyalásra való felkészülés vagy ítélelhozatal előtt. Mivel egy bírónak – néhány ország kivételével – szinte mindig több ügyet kell egymással párhuzamosan tárgyalnia, a papíralapú igazságszolgáltatás a bírói munkavégzés hatékonyságát jelentősen behatárolja. Jelenleg tehát kizárólag a bíró egyéni befo-

¹³ Tudományos igénnyel a polgári per időszerűségével kapcsolatos összefüggések elemzését adja Gáspárdy László: *A polgári per idődimenziója*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1989.

¹⁴ Lásd ez egyik ilyen kísérlet vesszőfutását: Osztoivits András: 36/2013. (XII. 5.) AB határozat – bírósági ügyáthelyezés. In Gárdos-Orosz Fruzsina – Zakariás Kinga: *Az Alkotmánybíróság 100. évi jelentőségű határozata 1990–2020*. Budapest, HVG–ORAC – Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, 2022. 195–207.

¹⁵ Ennek összefoglaló bemutatását lásd Varga Zs. András: Tíz gondolat a jogegységről és a precedenshatásról. *Magyar Jog*, 67. (2020), 2. 81–87; Wellmann György: Kritikai észrevételek a jogegység biztosításának új rendszerével kapcsolatban. *Magyar Jog*, 67. (2020), 11. 648–655.

gadókéességén, memóriáján múlik, hogy mit és hogyan jegyzett meg a peranyag információiból, amely tény már önmagában esetlegessé teszi a per kimenetelét.

A magánjogi jogérvényesítés lehetséges jövője

A távlatokról gondolkodva nem feltétlenül a nehezen megjósolható távoli jövővel kell foglalkozunk. Az információs technológia ugyanis már a jelenlegi fejlettségi szintjén olyan megoldásokat kínál, amelyek használata reális segítséget nyújtana az előző fejezetben felvázolt nehézségek megoldására, vagy legalább enyhítésére. Bár minden egyes fejlesztést nehéz ütemezni – annak kivitelezése, megvalósítása sok mindenben múlik –, az alábbi javaslatok, szakmai egyetértés és politikai akarat esetén már ebben az évtizedben megvalósíthatóak lennének. Azaz, ebben a fejezetben azt igyekszünk érzékeltetni, hogy milyen lehetne az igazságszolgáltatás 2030-ra az információs technológia segítségével.

Az információs technológia nem jelent minden perfajtára, ügytípusra megoldást

Az egyes javaslatok végiggondolása legelején rögzíteni kell, hogy a ma ismert IT-megoldások nem jelentenek minden perfajtára, ügytípusra megoldást. A digitalizálás kulcsa az automatizálás, azaz kizárólag a jól tipizálható ügyek, jogkérdések esetén lehet információs technológiát használni. Itt érdemes megjegyezni, hogy az úgynevezett komplex jogviták esetén nagyobb hajlandóság mutatkozik a felek részéről a megegyezésre, amelyekhez már most több ismert és jól működő (Cybersettle, Inter-Settle, e-Settle, Click N’Settle stb.) platform található.¹⁶ Az emberi tényező, a humán bíró tehát nem tűnik el a polgári perből (2030-ig biztosan nem), feladata és az ahhoz szükséges tudása azonban megváltozik. Ez a változás nem radikális, hiszen a bíró feladata jelenleg is már az információk továbbítása a per során. A felek információkat adnak a bírónak, amelyek átalakítása zajlik a perben, és az eljárás vége (ítélet) is egy információ. A bírónak azt kell megtanulniuk, hogy ezeket az információkat hogyan kell az IT számára értékelhető adatokká strukturálniuk.

Ez a jogon túli, informatikai ismeretek megszerzését feltételezi, amit nem könnyít meg a bírói társadalom hagyománytisztelete és széles korfája. Érdekes megfigyelni, hogy a változásokat az európai léptékekhez képest jóval dinamikusabban megvalósító Kínában is az igazságszolgáltatás radikális digitalizációjának egyetlen

¹⁶ Graham Ross: What’s Good for ODR? AI or AI. *International Journal on Online Dispute Resolution*, 8. (2021), 1. 21–22.

lényeges lassító tényezője a bírák informatikai képességeinek hiánya.¹⁷ Azaz, a siker titka nagymértékben a bírói kar nyitottságán, elhatározásán múlik.

Adatalapú per

A legtöbb információs technológiai megoldáshoz, így különösen a mesterséges intelligencia használatához adatokra van szükség, amelyeket strukturálni és jogi értelmezéssel kell ellátni. Jelenleg a legtöbb ilyen rendszerben a bírósági ítéletek utólagos strukturálása történik. Ahhoz, hogy egy mesterséges intelligencia az ítélet meghozatalában tudjon segítséget nyújtani, a beadványokat is hasonlóképpen kellene előzetesen kódolni. (Ennek első lépése a formanyomtatványok kialakítása, ami például a fizetési meghagyás kibocsátása iránti kérelem és a keresetlevél esetében már megtörtént.) Egyszerűbb megítélésű típusperekben ez a kódolás könnyen megoldhatónak tűnik, ugyanakkor ez a bíró szerepét és feladatát alapvetően megváltoztatná a polgári igényérvényesítés során, hiszen részben vagy egészben az ő feladatává válna a peres felek beadványainak strukturálása.

A blokklánc-technológia használata

A peres eljárások központi része a bizonyítási szakasz. A bizonyítékok rendelkezésre bocsátása, áttekinthetősége, eredetének megvizsgálása ügyszámú jelentőségű. Jelenleg, a papíralapú peres eljárások időszakában még nem megoldott kérdés, hogy olyan jogviták esetén, ahol a jogviszony minden egyes eleme az online térben történt, hogyan tudják a felek a bíróság számára hónapokkal később az egyes bizonyítékokat bemutatni, a tényeket igazolni. Ebben nyújthat segítséget a blokklánc-technológia, amelynek működését előre megírt, megváltoztathatatlan, hamisíthatatlan szoftver biztosítja, és amelynek esetében az információk (bizonyítékok) az elosztott hálózatok csomópontjain működő számítógépekre (jogi képviselők, bíróság) vannak letöltve. Ha változás történik az adatbázisban, azt a hálózatban részt vevő összes számítógépen futó szoftver ellenőrzi, majd frissíti adatbázisát. Ez a módszer kizárja a bizonyítékok esetleges manipulálását.¹⁸

¹⁷ A kínai igazságügyi reformról lásd részletesen e tanulmány *A kínai bíróságok digitalizációjának tapasztalatai* című fejezetét.

¹⁸ Nelson M. Rosario: Introduction to Blockchain and Cryptography. In Daniel Martin Katz – Ron Dolin – Michael J. Bommarito (szerk.): *Legal Informatics*. Cambridge, Cambridge University Press, 2021. 114–119.

Bíróági platform – mindent egy helyen

Talán a leglátványosabb, de mindenképp érdemi változást a jelenlegi jogérvényesítéshez képest az hozná, ha a felek egy jól megszerkesztett, könnyen kezelhető és átlátható platformon kapnának minden releváns kérdésükre választ, információt, és amely platform alkalmas lenne arra is, hogy a vitás felek azon keresztül kapcsolatba lépjenek egymással. Ilyen platformok már több országban is működnek, amelyeknek a tapasztalatai kedvezőek. Az Amerikai Egyesült Államokban a michigani egyetem kutatói dolgozták ki a *Matterhorn* elnevezésű online szolgáltatást, amelyet először 2017-ben egy michigani kerületi bíróságon indítottak el, és jelenleg már több mint 40 bíróságon 8 különböző államban működik. A rendszert eredetileg úgy tervezték, hogy a bíróságok és az állampolgárok hatékonyabban tudjanak kommunikálni egymással. Ez a szolgáltatás okostelefonon keresztül napi 24 órában elérhető, és elsősorban kis perértékű ügyek, családjogi jogviták ügyintézésére alkalmas. A felek a bíróság döntését ezen a platformon keresztül kapják meg. A másik online bíróság 2018-ban Utah-ban indult el a tizenegyezer dollár alatti jogvitákra. Ezen a platformon keresztül a felek megkísérelhetik egyezség létrehozását a bíróság közrehatása nélkül, vagy olyan ügyintéző segítségével, aki az alapvető jogi kérdéseiket megválaszolja és közvetít az egyezség létrehozása érdekében. Az ügyintéző feladata még, hogy sikertelen egyezségi kísérletet követően segítsen a szükséges dokumentumok benyújtásában. Az ügyintéző a felek erre irányuló kérelme esetén meghallgatás nélkül, a benyújtott dokumentumok alapján is dönthet, vagy az ügyet bíró elé utalja, aki elrendelheti a felek meghallgatását.¹⁹

Susskind szerint jelenleg a legismertebb és legfejlettebb online vitarendezési rendszer Kanadában, British Columbiában van *Civil Resolution Tribunal* (polgári döntőbíróság) elnevezéssel. A 2016 közepén indult szolgáltatás segítségével ötezer kanadai dollárt meg nem haladó vagyoni jogviták eldöntése kérhető, 2019-től már közlekedési balesetekben okozott, ötvenezer kanadai dollárt el nem érő kárigényekre is igénybe vehető. Négy részből áll a szolgáltatás. Az elsőben segítenek a felhasználóknak megérteni a jogi helyzetüket, a következőben egy informális egyezséget igyekeznek létrehozni a felek között. Ha ez sikertelen, egy ügyintéző lép be a harmadik részben, és megkísérli a feleket egyezsége juttatni. Végül, ha ez sem vezet eredményre, akkor a polgári döntőbíróság tagja (aki nem minősül bírónak) határozatot hoz.²⁰

Fontos, hogy ez nem kizárólag információs oldal, ahol sablonszerű leírások találhatók különböző lehetőségekről, hanem olyan intelligens és biztonságos oldalkell lennie, ahol a fél konkrét problémájára kap személyre szabott választ, megoldási lehetőséget. Biztosítani kell azt is, hogy ezen a platformon keresztül létrejött

¹⁹ Richard Susskind: *Online Courts and the Future of Justice*. Oxford, Oxford University Press, 2019. 174–176.

²⁰ Susskind (2019): i. m. 168–169.

egyezségek ugyanúgy az eljárást befejező határozat két legfontosabb jellemzőjével rendelkezzenek, azaz ítélt dolgot és végrehajthatóságot eredményezzenek. Pont az említett példákból is következik, hogy ezeknél a platformoknál elengedhetetlen az emberi részvétel: bírósági ügyintézők vagy bírók is be tudnak kapcsolódni egy-egy olyan fázisba, ahol ez már indokolt lehet. Egy ilyen platformnak a kidolgozása fontos szemléletváltást is eredményezne: nem a bíróságok várnak arra, hogy a felek belépjenek az épületükbe, hanem kinyitják annak kapuit, és lehetővé teszik azt, hogy bárki otthonról okoseszköz segítségével el tudja intézni bírósági ügyét. Fontos azt is kiemelni, hogy mindez nagy valószínűséggel nem a már meglévő ügyérkeztetést váltaná ki, hanem sokkal inkább újabb, eddig a bíróságok látóköréből kiesett jogviták érkeznének és oldódna meg a platformokon keresztül, ami új típusú ügyterhelést jelentene a bíróságok számára.

Érdemes megjegyezni, hogy az ilyen platformok kialakításával egy, szinte már önállósuló kutatási irány, a *legal design* (jogi tervezés) foglalkozik: azt vizsgálja, hogy a nem jogász felhasználók számára hogyan lehet minél egyszerűbb, hatékonyabb és intelligensebb felületeket létrehozni, amelyek a jogalanyokat nem elriasztják, hanem megkedveltetik annak használatát.²¹

Az igazságszolgáltatáshoz való jog hatékony érvényesülése, tartalmának bővülése

A jogirodalomban szinte már axióma, hogy a technológia használata segíti az igazságszolgáltatáshoz való jog érvényesülését.²² Ez még úgy is igaznak tűnik, hogy megint más jogirodalmi források arra figyelmeztetnek: minden egyes újszerű megoldás esetében garantálni kell, hogy azok elérhetővé váljanak az információs technológia iránt kevésbé nyitott generációk számára, illetve olyan társadalmakban is, ahol az internetalapú szolgáltatások még nem annyira elterjedtek, illetve nem olyan kiépültek.²³

Az igazságszolgáltatáshoz való jog jelentéstartalma ugyanakkor szükségyszerűen bővül is, éppen a változóban lévő társadalmi, gazdasági elvárások miatt: ez az alapjog már nemcsak a bírói döntéshez való jogosultságot jelenti, hanem egyre többen ideértik a méltányos ügyintézéshez, a problémamegoldáshoz és az információhoz való jogot is. Megint mások az online térben információs technológiai eszközökkel

²¹ A *legal design* témában megjelent publikációk közül kiemelkedik Lisa Blomgren Amsler – Janet K. Martinez – Stephanie E. Smith (szerk.): *Dispute System Design: Preventing, Managing and Resolving Conflict*. Stanford, Stanford University Press, 2020.

²² Daniel Rainey – Larry Bridgesmith: Bits and Bytes and Apps – Oh My! Scary Things in the ODR Forest. *International Journal on Online Dispute Resolution*, 8. (2021), 1. 6.

²³ Dory Reiling: Courts and Artificial Intelligence. *International Journal for Court Administration*, 11. (2020), 2. 7–8.

megvalósuló vitarendezések során az igazságszolgáltatáshoz való jog öt összetevőjét különböztetik meg: diagnózis, tárgyalás, mediálás, jogértelmezés, döntés.²⁴

A mesterséges intelligencia használata

A mesterséges intelligencia az információs technológia Szent Grálja, amellyel szemben jóval nagyobbak az elvárások, mint amit jelenleg és a közeljövőben tud ez a megoldás. Amiben jelenleg jó, hogy sokkal több adatot tud sokkal gyorsabban feldolgozni, mint az ember, ráadásul sosem fárad el, munkavégzése folyamatos. A mesterséges intelligencia az adatsorokban mintákat, ismétlődéseket talál, amely tulajdonsága alapján használják az úgynevezett jósló programokhoz is. Érdeemes azt is megjegyezni, hogy a mesterséges intelligenciával kapcsolatos legnagyobb fejlesztések és verseny jelenleg közel sem a jog, hanem sokkal inkább a jóval nagyobb profittal kecsegtető gyógyszer-, egészségügyi, hadászati kutatások területén figyelhető meg. Azonban még itt sem léptek át ezek a programok az általános mesterséges intelligencia szintjére, azaz még nem rendelkeznek az emberi agy összes képességével.²⁵ Mindebből következik, hogy az igazságszolgáltatás területén a közeli jövőben egyelőre biztos, hogy nem váltja fel a mesterséges intelligencia az emberi intelligenciát. Ezért elsősorban arra érdemes koncentrálni, hogy jelenleg mik azok a területek, ahol érdemi segítséget tud nyújtani az ítélkezési munkához.²⁶

Az első ilyen az úgynevezett *e-Discovery*, amely alkalmas arra, hogy beazonosítsa és kiválassza egy nagyobb dokumentációmennyiségből a jogvita eldöntéséhez szükséges releváns adatokat. Nagy ügyvédi irodák ezt már most használják, elsősorban a nagy terjedelmű e-mail-levelezés, -kommunikáció áttekintésénél jelent lényeges segítséget. A másik az úgynevezett jogi szakértői rendszerek, amelyek fejlődésének új lendületet adhat a *chatbotok* elterjedése, mivel azok alkalmasak arra, hogy kérdés-válaszok formájában strukturálják a kapott információkat adatokká. Végül a legismertebb mesterségesintelligencia-felhasználások az úgynevezett jósló modellek, amelyek az egyre nagyobb számú, részben strukturált jogi információknak köszönhetőek. Ezeket többnyire a büntetőeljárás-jog területén használják, amelyek közül kiemelkedik a COMPAS (*Correctional Offender Management Profiling for Alternative Sanctions*) szoftver, amelyet évekig közmegegyezéssel használtak több bíróságon is az Amerikai Egyesült Államokban.

A COMPAS fogadtatása a gyakorlatban jól példázza, hogy milyen jogalkalmazási kérdések merülhetnek fel a mesterséges intelligencia használatán alapuló

²⁴ A különböző elképzelések összefoglalását adja Rainey–Bridgesmith (2021): i. m. 7.

²⁵ Tilesch György – Omar Hatamleh: *Mesterség és intelligencia*. Budapest, Libri Kiadó, 2021. 19.

²⁶ Az alábbi felosztást adja Daniel Martin Katz: AI + Law – An Overview. In Daniel Martin Katz – Ron Dolin – Michael J. Bommarito (szerk.): *Legal Informatics*. Cambridge, Cambridge University Press, 2021. 90–93.

döntéshozatal esetén. Az USA-ban jelenleg is több mint hatvan hasonló automatizált rendszer van, amelyek közül a COMPAS-t négy államban (New York, Wisconsin, Kalifornia, Florida) használnak. Ezt a Northpoint (jelenlegi nevén: *Equivant*) magántulajdonú cég fejlesztette ki és működteti, az állami szervek (rendőrség, ügyészség, bíróság) előfizetési díjért használják. A program a bűncselekményekkel kapcsolatos nyilvános adatokkal dolgozik, amelyeket a konkrét vádlott 137 kérdésből álló kérdőívre adott válaszaival együtt dolgoz fel, és ad arra vonatkozó becslést, hogy milyen valószínűséggel várható a bűnismétlés veszélye. Ezt a programot használják a nyomozati szakaszban a kényszerintézkedésről való döntésnél (előzetes letartóztatás, vagy óvadék ellenében szabadlábon védekezhetsz a vádlott), a büntetés mértékének megállapításánál és a feltételes szabadságra bocsátásnál való döntésnél egyaránt. A COMPAS becslésének eredménye az eljáró hatóságra, bíróságra nem kötelező, de a tapasztalatok szerint, amikor igénybe veszik, ott szinte mindig azon alapuló, annak megfelelő döntés születik.²⁷

A program lelkes fogadtatását követően egyre több kritika jelent meg a COMPAS-szal szemben. Ezek közül a leggyakoribb a „fekete doboznak” elnevezett probléma: a fejlesztő cég üzleti titokként kezeli a szoftver pontos leírását, így a büntetőeljárás szereplői lényegében nem tudják ellenőrizni annak működését. A program éppen a szubjektivitás, az emberi tévedhetőség kizárása érdekében jött létre, most mégis az ezeket felváltó, automatizált döntés került a viták keresztútjába. Eddig legrészletesebben a wisconsini legfelsőbb bíróság foglalkozott ezekkel a kérdésekkel, a *State v. Loomis* ügyben 2016-ban meghozott ítéletében²⁸ (a szövetségi legfelsőbb bíróságnak még nincs ilyen határozata). Az ügy tényállása nem volt rendkívüli: Eric Loomis öt bűncselekménnyel vádolták meg egy autós üldözéssel kapcsolatban, amelyekből kettőben elismerte bűnösségét, és vádalkut kötött. Az elsőfokú bíróság a büntetés mértékének megállapításához igénybe vette a COMPAS elemzését, amely azt mutatta ki, hogy a vádlott esetében a bűnismétlés veszélye nagyon magas, a társadalomra nagy kockázatot jelent. A bíróság ezért a két bűncselekmény tekintetében a maximális, hatéves szabadságvesztés büntetést szabta ki.

Loomis a wisconsini legfelsőbb bírósághoz fellebbezett a döntés ellen, többek között arra hivatkozva, hogy sérült a tisztességes eljáráshoz való joga, mivel nem ismerhette meg a szoftver működését, és így nem ellenőrizhette az eredmény pontosságát. Ez utóbbi – véleménye szerint – azért is aggályos, mert a COMPAS csoportadatokkal dolgozik, így a büntetés kiszabása nem egyediesített. A legfelsőbb bíróság nem találta alaposnak a fellebbezést, de kimondta, hogy a COMPAS által végzett elemzés a büntetés mértékének kiszabásánál csak egy a lehetséges szempontok közül, és az nem válhat kizárólagossá. A szoftver működésének megismerhetőségével

²⁷ Joshua Gacutan – Niloufer Selvadurai: A Statutory Right to Explanation for Decisions Generated Using Artificial Intelligence. *International Journal of Law and Information Technology*, 28. (2020), 3. 195–197.

²⁸ Lásd www.lexisnexis.com/community/casebrief/p/casebrief-state-v-loomis.

kapcsolatos érveléseket ugyanakkor nem válaszolta meg. Az USA-ban azóta egyre nő a nyomás a bíróságokon a „fekete doboz” feltárása iránt.²⁹

A kínai bíróságok digitalizációjának tapasztalatai

A kínai igazságszolgáltatás átfogó reformjának első lépése a 2009-ben indult „átlátható igazságügy” (*si fa gong kai*) projekt volt, amelynek részeként központilag, az egész országra kiterjedően létrehozták a bírósági ítéletek nyilvános adatbázisát,³⁰ amely később további három adatbázissal egészült ki: bírósági végrehajtás,³¹ bírósági eljárásokkal kapcsolatos információk³² és bírósági tárgyalási jegyzékek.³³ Az igazságszolgáltatás kérdése a legmagasabb politika szintre jutott, a Kínai Kommunista Párt Központi Bizottsága 2014-ben határozatot fogadott el „a jogállamiság átfogó előmozdításával kapcsolatos néhány fontos kérdéstről”, amelynek célja az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés hatékonyságának növelése volt. A reform részleteit a 2016-ban elfogadott ötéves fejlesztési terv tartalmazta, amely az „okos bíróságok” összefoglaló elnevezést kapta. Megindult a bíróságok hatalmas léptékű digitalizációja és három „internetbíróság” próbaüzeme.

Az első, kizárólag online módon működő és elérhető bíróságot 2017-ben az ország e-kereskedelmi központjában, Hangcsouban, a másik kettőt pedig 2018-ban Pekingben és Kuangcsouban hozták létre. E három bíróság együtt 2019 végére 1,2 millió jogvitát fejezett be. A Hangcsoui Internetbíróság az internettel lazán összefüggő, Hangcsou város elsőfokú bíróságainak hatáskörébe tartozó ügyek közül hat ügýtípus elbírálására kapott felhatalmazást: internetes vásárlások, szolgáltatások, fogyasztási kölcsönök és egyéb szerződéses jogviták; internetes szerzői jogok tulajdonjogával és megsértésével kapcsolatos jogviták; online személyiségi jogsértésekkel kapcsolatos jogviták; az online vásárlásból eredő termékfelelősségi jogviták; domain-névvel kapcsolatos jogviták; az internethez kapcsolódó szabályozásokra vonatkozó közigazgatási jogviták.³⁴

Az internetbíróságok tervezése és tesztelése során kiemelt figyelmet fordítottak arra is, hogy beépítsék az internetes technológiákat a hagyományos bírósági eljárásokba. A Hangcsoui Internetbíróságnál a platformtechnológiát használták az online

²⁹ Han-Wei Liu – Ching-Fu Lin – Yu-Jie Chen: Beyond State v Loomis: Artificial Intelligence, Government Algorithmization and Accountability. *International Journal of Law and Information Technology*, 27. (2019), 2. 126–134.

³⁰ Kínai bírósági ítéletek nyilvános adatbázisa. Lásd: <https://wenshu.court.gov.cn/>.

³¹ Kínai bírósági végrehajtások. Lásd: <https://zxgk.court.gov.cn/>.

³² Kínai bírósági eljárásokkal kapcsolatos információk. Lásd: <https://splcgk.court.gov.cn/gzfwwww/>.

³³ Kínai bírósági tárgyalási jegyzékek. Lásd: <http://tingshen.court.gov.cn/>.

³⁴ A kínai igazságügyi reform részletes elemzését adja Carrie Shu Shang – Wenli Guo: Towards Online Dispute Resolution-Led Justice in China. *International Journal of Online Dispute Resolution*, (2020), 2. 119–148.

peres eljárás, az online közvetítés, az elektronikus bizonyítéktárolás, az online dokumentumszolgáltatás, az online végrehajtás és az online ítélet közzétételéhez használt portálok kialakításánál. Újdonság volt a streamingtechnológia bevezetése, amely a tárgyalás (meghallgatás) vizualizálásával csökkenti a fizikai és érzelmi távolságot az igazságszolgáltatás és a felek között. Végül meg kell említeni az internetbíróságok fejlesztései közül a mesterséges intelligencia és a robottechnológiák alkalmazását az automatikus döntéshozatal megkönnyítése érdekében.

A robottechnológiák közül a robotizált folyamatautomatizálást használják, virtuális bírónak nevezve őket, akik megszakítás nélkül, napi 24 órában, a hét minden napján dolgoznak, ötször hatékonyabban, mint kézi vezérlés esetén. Ezek a folyamatrobotok nemcsak az emberi döntéshozatali folyamatokat, hanem az egyes bírák sajátos írásmódját is képesek utánozni.

Az első évek tapasztalatai alapján is jól érzékelhető, hogy az online platformok legújabb generációja, az internetbíróságok átalakítják a jogászok hagyományos szerepét. A bírák az eljárások proaktívabb szereplőivé válnak, és olyan kombinált funkciókat látnak el, mint konfliktuselemzés, megelőzés és rendezés. A bírák ennek megfelelően inkább ellenőrzik az eljárási cselekményeket, mintsem döntéshozóként járnak el. A felek pedig egyre inkább a megoldási lehetőségek szolgáltatási központjaként, és egyre kevésbé az ítélet meghozataláért fordulnak a bíróságokhoz. A technológiai fejlesztések megelőzték a kínai bírák oktatását, így most egyre több képzés indult számukra, hogy megfelelően tudják értelmezni az online adatokat, használni a mesterséges intelligencián alapuló programokat, fejlesszék a digitális írástudásukat. A bírák mellett az ügyvédek is tapasztalják, hogy az új technológiák alkalmazása kihívás elé állítja hivatásukat: mivel egyre több automatizált rendszer képes jogász szakember közreműködése nélkül a konkrét jogvita megoldására, vagy egyezségi javaslatok kidolgozására, az ügyvédek szolgáltatásai, szaktudása egyre kevésbé nélkülözhetetlen a felek számára.

Az adatintenzív technológiai eszközöknek köszönhetően az adatok gyűjtése és elemzése lehetővé teszi az igazságszolgáltatás számára, hogy ne csak a hagyományos vitarendezési eljárásokat racionalizálja és javítsa, hanem azt is felismerje, miért és milyen módon fordulnak elő konfliktusok. Ez a folyamat elvezethet odáig, hogy a bírósági eljárások reaktív szemlélete, az egyéni követelések megoldása, proaktív vitamegelőzési funkcióra alakuljon át, elősegítve a jogalkotás reagálásának hatékonyságát is.

A kínai internetbíróságok egyértelmű sikere mellett számos megoldásra váró kérdés is van; így például hiányzik még az online platformok egységes adatvédelmi szabályozása, és nyitott kérdés az is, hogy a költségigényes fejlesztésekben milyen mértékben vegyen részt a magánszektor. Az mindenesetre jól látszik, hogy amíg Európában ezeken a szabályozási kérdéseken még csak gondolkodnak, addig Kínában az online platformokon alapuló, asztali és mobil eszközökről bármikor elérhető, jogi szaktudást nélkülöző, gyors és hatékony internetbíróságok már megvalósultak, új dimenzióba helyezve ezzel a kínai igazságszolgáltatással kapcsolatos asszociációkat.

Összegzés

Az állami igazságszolgáltatás a fejlett országokban választót előtt áll: vagy alkalmazkodik a digitális forradalom kihívásaihoz, és vonzóvá, reálisan választhatóvá válik, megnyerve a nagy magánszolgáltatók online vitarendezési platformjaival szembeni versenyt, vagy a jogtörténet múzeumába kerül. A feladatot nehezíti, hogy az információs technológia fejlődésének nincs vége, így könnyen lehet, hogy egyes, jelenleg hatékonynak tűnő megoldások 5-10 év elteltével már elavultak lesznek.

Az alapelvekhez és a kiszámíthatósághoz ragaszkodó jogászok számára különösen nehéz azt elfogadni, hogy a közel 200 éve megszokott jogérvényesítési modellt alapján kell újragondolni, és be kell engedni a bíróságokra az innovációt. Dogmákat kell átírni, új kérdésekkel, jogon túlmutató technológiai fogalmakkal kell megismerkedni, azokat felhasználói szinten ismerni.

Sokkal több figyelmet kell fordítani a „megrendelői oldal”, a társadalom és a gazdaság változó igényeire és elvárásaira az igazságszolgáltatással szemben. Fel kell ismerni azt a leegyszerűsítőnek tűnő, mégis valós jelenséget, hogy a felnövekvő generációk számára az a szolgáltatás, amely okostelefonnal nem elérhető, nem létezik.

Minden elméleti és gyakorlati nehézség ellenére abból kell kiindulni, hogy az az ország, amelynek jogászai és jogalkotói először ismerik fel mindezt, és megfelelő válaszokat tudnak adni ezekre a nem könnyű kérdésekre, komoly versenyelőnybe kerülnek a többi országhoz képest. A gazdaság működésének és a társadalmi békének is fontos előfeltétele a hatékonyan és kiszámíthatóbban működő igazságszolgáltatás.

Felhasznált irodalom

- Almási Miklós: *Közeli jövőnk és a távoli jelen. A digitális társadalom kritikája*. Budapest, Joshua Könyvek, 2021.
- Blomgren Amsler, Lisa – Janet K. Martinez – Stephanie E. Smith (szerk.): *Dispute System Design: Preventing, Managing and Resolving Conflict*. Stanford, Stanford University Press, 2020.
- Brandenstein Béla: *Kierkegaard*. Budapest, Kairosz Kiadó, 2005.
- Czoboly Gergely: A polgári perek elhúzódása. In Jakab András – Gajduschek György (szerk.): *A magyar jogrendszer állapota*. Budapest, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, 2016.
- Gacutan, Joshua – Niloufer Selvadurai: A Statutory Right to Explanation for Decisions Generated Using Artificial Intelligence. *International Journal of Law and Information Technology*, 28. (2020), 3. 193–216. Online: <http://dx.doi.org/10.1093/ijlit/aaa016>
- Gáspárdy László: *A polgári per idődimenziója*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1989.
- Katsh, Ethan – Orna Rabinovich-Einy: *Digital Justice*. New York, Oxford University Press, 2017.
- Katz, Daniel Martin: AI + Law – An Overview. In Daniel Martin Katz – Ron Dolin – Michael J. Bommarito (szerk.): *Legal Informatics*. Cambridge, Cambridge University Press, 2021.
- Kengyel Miklós: *A bírói hatalom és a felek rendelkezési joga a polgári perben*. Budapest, Osiris Kiadó, 2003.

- Kobayashi, Bruce Harold – Jeffrey S. Parker: *Civil Procedure: General Economic Analysis*. George Mason University School of Law, 2007. Online: www.researchgate.net/publication/228158964_Civil_Procedure_General_Economic_Analysis
- Liu, Han-Wei – Ching-Fu Lin – Yu-Jie Chen: Beyond State v Loomis: Artificial Intelligence, Government Algorithmization and Accountability. *International Journal of Law and Information Technology*, 27. (2019), 2. 122–141. Online: <https://ssrn.com/abstract=3313916>
- Molnár Judit: A fizetési meghagyás kibocsátása iránti kérelmek feletti hatósági kontroll terjedelme a jogszabály változások tükrében. *Jogtudományi Közlöny*, 69. (2014), 5. 239–247. Online: <http://real-j.mtak.hu/1027/5/jk1405.pdf>
- Molnár Judit: Alternatívák most és a jövőben is? Az egymillió forintot meg nem haladó pénzkövetelések érvényesítése Magyarországon. *Jog, Állam, Politika*, 8. (2016), 2. 151–164. Online: http://epa.oszk.hu/03000/03010/00002/pdf/EPA03010_jap_2016-02_151-164.pdf
- Osztovits András: 36/2013. (XII. 5.) AB határozat – bírósági ügyáthelyezés. In Gárdos-Orosz Fruzsina – Zakariás Kinga: *Az Alkotmánybíróság 100 elvi jelentőségű határozata 1990–2020*. Budapest, HVG–ORAC – Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, 2022.
- Paschke, Anne: *Digitale Gerichtsöffentlichkeit – Informationstechnische Maßnahmen, rechtliche Grenzen und gesellschaftliche Aspekte der Öffentlichkeitsgewähr in der Justiz*. Berlin, Duncker & Humblot, 2018.
- Pribula László: A polgári perrendtartás megvalósult hatásköri modelljének értékelése – a történeti fejlődés tükrében. *Jogtudományi Közlöny*, 75. (2020), 1. 21–34.
- Rainey, Daniel – Larry Bridgesmith: Bits and Bytes and Apps – Oh My! Scary Things in the ODR Forest. *International Journal on Online Dispute Resolution*, 8. (2021), 1. 3–19.
- Reiling, Dory: Courts and Artificial Intelligence. *International Journal for Court Administration*, 11. (2020), 2.
- Rosario, Nelson M.: Introduction to Blockchain and Cryptography. In Daniel Martin Katz – Ron Dolin – Michael J. Bommarito (szerk.): *Legal Informatics*. Cambridge, Cambridge University Press, 2021.
- Ross, Graham: What's Good for ODR? AI or AI. *International Journal on Online Dispute Resolution*, 8. (2021), 1. 20–30.
- Shu Shang, Carrie – Wenli Guo: Towards Online Dispute Resolution-Led Justice in China. *International Journal of Online Dispute Resolution*, (2020), 2. 119–148. Online: <https://anujolt.org/article/17429-the-rise-of-online-dispute-resolution-led-justice-in-china-an-initial-look>
- Susskind, Richard: *Online Courts and the Future of Justice*. Oxford, Oxford University Press, 2019.
- Szalai Ákos: *A magyar szerződési jog gazdasági elemzése*. Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2013.
- Tilesch György – Omar Hatamleh: *Mesterség és intelligencia*. Budapest, Libri Kiadó, 2021.
- Tóth J. Zoltán: A tisztességes eljárásról való jog elméleti kérdései. In Tóth J. Zoltán (szerk.): *A tisztességes eljárásról való jog*. Budapest, Wolters Kluwer, 2021.
- Varga Zs. András: Tíz gondolat a jogegységről és a precedenshatásról. *Magyar Jog*, 67. (2020), 2. 81–87. Online: https://orac.hu/Varga_Zs_Andras_Tiz_gondolat_a_jogegysegről_es_a_precedens_hatasról
- Wellmann György: Kritikai észrevételek a jogegység biztosításának új rendszerével kapcsolatban. *Magyar Jog*, 67. (2020), 11. 648–655.